

The author considers meteorological symbols in the lyrics of English poets-romanticists from the viewpoint of translation. The article highlights the status of meteolexis as a realia, a metaphor and a symbol in the lyrics of English poets-romanticists. There is a pretranslation and translation analysis of the poetic text in the article. The author also defines basic translation strategies.

Key words: symbol, meteosymbol, translation, symbolic context, allegory, realia, image.

УДК: 811.111:81'367.332.6

Марина МЕНЧУК

ГРАМАТИЧНИЙ СУБ'ЄКТ В ПОЕТИЧНОМУ ТЕКСТІ. СУБ'ЄКТ ЯК ПОЕТИЧНЕ ПОЗНАЧУВАНЕ. СУБ'ЄКТ У ТЕМАТИЧНІЙ ЗВ'ЯЗНОСТІ ТЕКСТУ.

Статтю присвячено комплексному дослідженню категорії суб'єкта в поетичному тексті. Визначено суб'єкт речення, як синтаксично незалежний субстанціальний компонент суб'єктно-предикативної структури, який означає носія предикативної ознаки. Установлено, що в суб'єктній позиції може опинитися не лише окреме слово, але й дескриптивний вираз. Особливість дескриптивних виразів в позиції суб'єкта полягає в їх функціональному дуалізмі: призначенні не тільки для назви предмета чи об'єкта, але й для повідомлення про нього деякої інформації.

Ключові слова: суб'єкт, суб'єкт-прототип, семантичний аналіз, поетичний текст, дескриптивний вираз.

Детальний розгляд питань, пов'язаних із вербальним втіленням суб'єкта у реченні, передбачає звернення до більш ширшої теми – до розподілу функцій між компонентами предикативної структури [2; 11; 15]. Суб'єкт називає носія предикативної ознаки, предикат же визначає саму ознаку, що продукується. *Головна функція суб'єкта* полягає в ідентифікації предмета судження, *головна функція предиката* – у характеристичній сутності, яка ідентифікується суб'єктом. Функціональна специфіка компонентів предикативної структури визначає особливості їх вербалізації. Суб'єкт частіше реалізується одним словом [11; 15], яке зображує номінацію сутності, що ідентифікується. Предикат нерідко містить більшу кількість компонентів [11; 15]: всі

характеризуючі, а також емотивно-оціночні елементи змісту, пов'язані з предикатом [4, с. 244].

Межа між іменником та займенником визначається головним чином у відмінностях у призначенні. Якщо призначення іменника у позначенні, то займенник лише вказує на предмет або об'єкт, який раніше називався, або знаходився у полі зору мовця. У тексті займенник використовується переважно на позначення синоніма-заступника.

Особливий статус мають власні назви (індивідуальне ім'я). У ситуації присутності чи знання по знайомству власне ім'я може виконувати роль «жорсткого десигнатора» [3, с. 330], який встановлює безпосередній зв'язок з денотатом. У випадку коли мовець хоче щось повідомити нове про предмет для адресата, він намагається перш за все «ввести» цей предмет до бази знань адресата [1, с. 23] шляхом надання деякої інформації про предмет. Інтродукція забезпечує зрозуміле адресату вживання імені. При цьому номінативна фаза інтродукції, як правило є завершальною. Їй передують буттєва і таксономічна фази, які переважно виражаються разом [3, с. 323].

В суб'єктній позиції може опинитися не лише окреме слово, але й дескриптивний вираз. Особливість дескриптивних виразів в позиції суб'єкта полягає в їх функціональному дуалізмі: призначенні не тільки для назви предмета чи об'єкта, але й для повідомлення про нього деякої інформації [3, с. 332]. Іншими словами власне суб'єктна функція поєднується з функцією предиката. Міра ж «освоєння» суб'єктом предикативної функції може бути різноманітною (в залежності від ввідної інформації), що й обумовлює неоднорідність описових виразів. Цікавим для подальших досліджень видається два типи виразів, для розмежування котрих найкраще підходять терміни запозичені у А. Вежбицької «дескрипція» і «citaція» [4]. Терміном «дескрипція» можна позначати описові вирази, в яких характеризуюча інформація базується на об'єктивних даних. Терміном «citaція» – позначити описові вирази, в яких характеризуюча інформація побудована на суб'єктній оцінці (включаючи вирази метафоричного типу).

Об'єктивна інформація, яка міститься в дескрипції, наводиться з метою конкретизації – вказівки на особисті якості чи відношення,

на основі яких здійснюється виокремлення предмета (чи об'єкта) з класу. Класифікація таких ознак і відношень була представлена Н. Д. Арутюною. Сюди відносяться:

- 1) відносини спорідненості;
- 2) партитивні відносини;
- 3) відносини додатковості;
- 4) одинична функція в межах тієї чи іншої системи;
- 5) посесивні відносини;
- 6) локальні відносини;
- 7) роль у події;
- 8) креативні відносини;
- 9) сингулятивні для даного фрагменту світу ознаки [1, с. 21].

«Цитація» охоплює характеристику більш широкого спектру, включаючи емотивно-оціночний елемент змісту. Вирази оціночного типу менше придатні для цілей ідентифікації [1, с. 22], оскільки значимість їх змісту націлена на висловлення відношення мовця до предмету судження [4, с. 244]. Речення, яке містить оціночне узагальнення в позиції суб'єкта, може розглядатися як кон'юнкція двох речень [4, с. 257].

Можливо зробити припущення, що до розряду цитацій можна віднести і метафоричні вирази. Сторонність метафоричного виразу в суб'єктній позиції пояснюється тим, що для ідентифікуючої функції, яка виконується суб'єктом, метафора занадто довільна: вона не може з повною впевненістю вказувати на предмет мовлення. Витоки метафори – у прихованому порівнянні, сполученому, як правило, з елементом оціночної семантики.

Таким чином, специфіка суб'єкта в плані позначуваного зумовлена призначенням для ідентифікації предмета дійсності, про якого йде мова. Суб'єкт-прототип в плані позначуваного постає як одиниця, яка реалізує специфічну суб'єктну функцію в найбільш чистому вигляді, без домішків інших функцій [7, с. 140], тобто без додавання характеристики і оцінки. Відповідно, прототип в плані позначуваного – суб'єкт, який реалізований цитатний виразом.

Активізація цитатних виразів в текстах поезії обумовлена специфікою поетичної мови. «Порушення» фундаментальних семантичних правил повсякденної мови, що характерно для поезії і художньої прози, обумовлено, перш за все, поетичною традицією.

Особливість мови художньої комунікації – в її поетичній властивості, яка забезпечує цій мові статус «особливого модусу дійсності, який формується вторинною вмотивованістю прямих значень мовного знаку» [15, с. 202-204]. Властивість поетичності, яка скріплює єдність поезії і художньої прози в функціональній опозиції: поетична (художня) – практична (нехудожня) мова, в той же час дає підстави для протиставлення поезії і прози. Поетична властивість, яка притаманна і поезії, і художній прозі, як двом основним розділам поетики, виявляє різноманітні ступені прояву в кожній із них. А це обумовлено, в першу чергу, характером співвідношення, мірою єдності форми і змісту, що традиційно формує специфіку кожного із двох розділів поетики. Так, в поезії, в результаті домінуючої установки на емоційно-естетичний вплив, а також внаслідок «поєднання» семантики в обмеженому вербальному просторі, кожен з елементів організації віршованого ряду отримує певне семантичне навантаження, що і в більш ширшому аспекті говорить про злиття форми і змісту [9, с. 2; 13, с. 7]. У прозі ж на перший план виходить змістова сторона, сюжет, без чого витонченість у засобах і прийомах втрачає важливість [13, с. 170]. Таким чином, властивість поетичності, варіюючи від поезії до прози, досягає свого апогею саме в поезії. Даний факт, очевидно, і слугував приводом для звуження значення терміну «поетичний» до «властивий поезії» і міцному укоріненню терміна саме у вузькому значенні.

Із загальним поетичним фоном цілком узгоджуються цитатні вирази, які використовуються для реалізації суб'єкта речення. Цитація, незвична для практичної мови, стає одним із засобів поетичної мови, результатом творчого використання мовних засобів. Поетична цитація зображена переважно метафоричними виразами. Метафора, завдяки своїй поетичній наповненості, найбільш точно відповідає вимогам поетичної мови [17, с. 77]. Поетична цитація виявляється пов'язаною з двоспрямованістю метафоризації його змісту: по лінії «Суб'єкт-Предикат» і всередині описового виразу, що і обумовлює особливу експресивну значущість подібних варіантів.

Однак, говорячи про якості поетичності, ми не маємо на увазі величину сталу. Об'єм і наповненість даної якості змінюються як у діахронному розрізі (від епохи до епохи), так і у синхронному

розрізі (від однієї індивідуальної системи до іншої). Поетичні формули традиційно проходять крізь історичний та індивідуальний «вдбір». Кожний великий історичний етап не тільки вносить певні корективи у стереотип, що встановився, але й виводить із сфери вжитку одні формули і виробляє інші. Відповідно, для вірного прочитання поетичних формул необхідне знання всього літературного та культурно-історичного контексту епохи.

Властивість поетичності не може розглядатися у негативному ракурсі: як те, що заважає подальшому розвитку. Традиціоналізм – це, перш за все, настанова, яка склалася історично, на особливий стиль сприйняття. Індивідуальний же початок вносить необхідне творче корегування у «традиційну стихію». «Творче» і «традиційне» є двома постійними доданками літератури (в тому числі і поезії) у будь-яку епоху [8, с. 222]. Характер же сполучуваності двох протилежних початків диктується вимогами часу, що обумовлює можливість не лише стану рівноваги, але й зміщення балансу в одну з двох сторін: або до сторони традиційного (у літературі середньовіччя), або до сторони індивідуального (у сучасній літературі). Протиборство між стереотипним та індивідуальним і є головним рушієм еволюції у сфері поетичної мови.

Семантичний аналіз речення дає можливість виділити у якості одного з найбільш суттєвих якостей суб'єкта – якість теми [12; 16]. При цьому, тематичність є притаманною суб'єкту у подвійному значенні терміна «тема»: перше значення відповідає поняттю про предмет судження, або «топіку», а інше – поняттю про інформативно відомий компонент речення-вислову. Стосовно до суб'єкту обидва значення суб'єкта терміна «тема» іноді розглядається як взаємодоповнювані [12, с. 6; 16]. Наповнений «тематичністю», суб'єкт постає як те, про що йдеться у реченні, і до чого у реченні повідомляються додаткові дані.

Корелювання з поняттям «дане» не завжди притаманно суб'єкту, оскільки в суб'єктний ранг може бути «піднято» поняття про предмет, інформативно нове для читача. Співвідношення між поняттям «предмет судження» є невід'ємною характеристикою суб'єкта.

Як семантичне ядро, суб'єкт оточений особливою значимістю в аспекті тематичної зв'язності речення і цілого тексту [6, с. 114].

Семантика тексту, яка втілюється в інтелектуальну модель об'єктивного світу, і семантика окремого речення, яка являє мінімальну частину цієї моделі, знаходяться у тісному взаємозв'язку, при якому загальне реалізується перш за все у частковому, а часткове існує у складі загального, як макросемантичні та мікросемантичні структури [5]. А це, в свою чергу, виявляє ієрархічність можливих об'єктів семантичного опису: від основного складу речення (його структурного мінімуму) – до речення, актуалізованого в реченні, і від нього до тексту [14, с. 34].

Сприйняття поетичного тексту як змістового пласту є можливим в силу семантичної зв'язності складових її компонентів (із слів – речення, із речень – змістовий блок, із змістових блоків – текст). Поєднання слів у реченні навколо організуючого ядра – предикативної системи – обумовлює лінійний зв'язок. Вертикальна єдність забезпечується семантичним поєднанням змістових блоків, виокремлення котрих відбувається за тематичним принципом. Об'єм змістового блоку може бути різноманітним: від речення до декількох речень, які логічно пов'язані у єдину підтему. Оскільки ж тема і суб'єкт речення, як правило, співпадають, то саме суб'єкту належить провідна роль в організації не лише окремо взятого речення, але й всього блоку. Семантичне поєднання між семантичними одиницями – реченнями, які входять у блок – відбувається не хаотично, а у певній послідовності, у якій кожне наступне речення логічно продовжує думку, яка була висловлена у попередньому реченні. А це обумовлює логічний взаємозв'язок між центрами послідовно висловлених думок-речень, іншими словами, між суб'єктами вертикального ланцюжка, який відповідає частині тексту чи цілому тексту.

Компонування суб'єктів у суб'єктному ланцюжку, яке імітує звичайний зв'язок речей і явищ, є досить вагомим в плані семантичної зв'язності речення і цілого тексту (або частину тексту).

Співпадання понять-суб'єктів в межах єдиної предикації базується на граматичному явищі однорідних членів речення. Однак, однорідними є «члени речення, які займають однакову синтаксичну позицію і пов'язані між собою сурядним зв'язком» [10, с. 67].

Існує залежність сурядного зв'язку, який складає синтаксичну специфіку однорідних членів речення, від характеру зв'язку, а саме «однорідними членами речення можуть бути тільки логічно однозначні і лексично зіставні величини» [14, с. 35; 10, с. 67].

Таким чином, логічна однозначність і лексичне порівняння є критерієм прототипів у сфері поєднання суб'єктів у реченні. Відхилення від прототипу, тобто порушення принципу логічної однозначності і лексичного порівняння неприйнятне для нормативної мови, використовується у мові поетичній. Принцип «несумісності» чи «різноманітного» поєднання, який стимулює ефект «ошуканого очікування», складає основу певних експресивно важливих варіантів поєднання суб'єктів. При цьому експресивно важливим є поєднання «несумісного» та «різноманітного» не лише у рамках єдиної предикації, але і в більш ширшому вербальному просторі, який охоплює частину тексту. Також у якості суб'єктів можуть бути використані поняття, які визначають різні ступені індивідуальності, що є фактором експресивної значимості.

Звернення до змістової структури граматичного суб'єкта, яка визначається у межах поетичного висловлювання, обумовлено тим, що суб'єкти висловлювання відрізняються не лише за семантичним критерієм, але й за комунікативним: суб'єкти, за якими можна помітити денотат, та суб'єкти «Я» та «ти», відповідно, не можуть бути прирівняні навіть у тому випадку, якщо йдуть до єдиного позначуваного – концепту «людина». В експресивно насиченому поетичному просторі ця «нерівність» стає особливо помітною вже в силу того, що для кожного з виділених типів суб'єктів характерна, з одного боку, широка варіативність у сфері позначуваного. Під змістовною структурою граматичного суб'єкта поетичного висловлювання міститься структура, до якої входить семантичний компонент («позначуване») та комунікативний компонент, який виявляє наявність статусу комуніканта (адресата чи адресанта).

Під граматичним суб'єктом поетичного висловлювання може бути не просто поняття, а комунікант (адресант чи адресат). Однак текстовий комунікант, що всередині – це, перш за все, модель мовної особистості, яка реалізована у квазірелевантному просторі. Відповідно, адресант чи адресат всередині тексту сприймається як

літературне явище, яке має певну важливість в аспекті текстової семантики. Складність, а іноді й неоднозначність сприйняття внутрішніх комунікативних кантів поетичного тексту обумовлена, по-перше, двошаровістю комунікативної ситуації, яка представлена художнім текстом [14, с. 37], а по-друге, специфікою поезії як художньої системи. Двошаровість комунікативної ситуації, яка представлена художнім текстом, обумовлює двошаровість адресантно-адресатних відношень, які визначаються параметрами реальної та квазіреальної дійсності. Специфіка ж поезії як художньої системи (і перш за все ліричної поезії) в її полісемантичності [15, с. 220; 14, с. 37].

Дана тема є досить цікавою для подальшого дослідження. Недослідженим залишається великий пласт сучасної американської і англійської літератури. Чим саме виражається суб'єкт? З чого він складається і у яких зв'язках перебуває із сучасним мовленням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Арутюнова Н.Д. Лингвистические проблемы референции // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1982. – Вып. XIII: Логика и лингвистика. – С. 5-40.
2. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. Логико-семантические проблемы. – М.: Наука, 1976. – 383 с.
3. Арутюнова Н.Д. Семантическая структура и функции субъекта // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1979. – Т. 38. – № 4. – С. 323-334.
4. Вежбицкая А. Дескрипция или цитация // Новое в зарубежной лингвистике. – М., 1982. – Вып. XII: Логика и лингвистика. – С. 237-262.
5. Демьянков В.З. «Субъект», «тема», «топик» в американской лингвистике последних лет (обзор II) // Изв. АН СССР. Сер. лит. и яз. – 1979. – Т. 38. – № 4. – С. 368-377.
6. Кацнельсон С.Д. О категории субъекта предложения // Универсалии и типологические исследования. Мещаниновские чтения. – М.: Наука, 1974. – С. 104-124.
7. Краткий словарь когнитивных терминов / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. – М.: Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.

8. Куделин А.Б. Автор и традиционалистский канон // Историческая поэтика. Литературные эпохи и типы художественного сознания. – М.: Наследие, 1994. – С. 222-266.

9. Никишов Ю.М. Лирика: поэтика и типология композиции. – Калинин: Изд-во Калиновского ун-та, 1990. – 87 с.

10. Сигал К.Я. Расположение однородных актантов и принцип иконичности // Известия РАН. Сер. лит. и яз. – 1996. Т. 55. – № 4. – С. 67-76.

11. Теньер Л. Основы структурного синтаксиса. – М.: Прогресс, 1988. – 656 с.

12. Теория функциональной грамматики. Субъектность. Объектность. Коммуникативная перспектива высказывания. Определенность / неопределенность / А.В. Бондарко, В. Гладров, И.Б. Долинина и др. – СПб.: Наука, 1992. – 304 с.

13. Тынянов Ю.Н. Проблема стихотворного языка. – М.: Советский писатель, 1965. – 301 с.

14. Хавхун А.П. Способы экспрессивной реализации грамматического субъекта в поэтическом тексте (на материале английской поэзии XVIII-XX веков): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Киев, 1998. – 164 с.

15. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика // Структурализм: «за» и «против». – М.: Прогресс, 1975. – С. 193-230.

16. Chafe W. Givenness, contrastiveness, definiteness, subjects, topics, and point of view // Subject and Topic. Ed. by C. Li. – New York: Academic Press, 1976. – P. 25-55.

17. Searle J.R. Expression and meaning. – Cambridge etc.: Cambridge University Press, 1981. – 187 p.

М. МЕНЧУК

ГРАММАТИЧЕСКИЙ СУБЪЕКТ В ПОЭТИЧЕСКОМ ТЕКСТЕ. СУБЪЕКТ КАК ПОЭТИЧЕСКОЕ ОЗНАЧАЮЩЕЕ. СУБЪЕКТ В ТЕМАТИЧЕСКОЙ СВЯЗНОСТИ ТЕКСТА.

Статья посвящена комплексному исследованию категории субъекта в поэтическом тексте. Определен субъект предложения, как синтаксически независимый субстанциальный компонент субъектно-предикатной структуры, который означает носителя предикативного признака. Установлено, что в субъектной позиции может оказаться не только отдельные слова, но и дескриптивные выражения.

Ключевые слова: субъект, субъект-прототип, семантический анализ, поэтический текст, дескриптивное выражение.

M. MENCHUK

GRAMMATICAL SUBJECT IN A POETIC TEXT. SUBJECT AS A POETIC MEANS. THEMATIC CONNECTIONS IN THE SUBJECT OF TEXT.

The article is devoted to complex investigation of the category of the subject in a poetic text. Defined the subject proposal, as syntactically independent substantival component of subject-predicate structure, which means the carrier predictive feature. It is established that the subject position may not be the only individual words, but descriptive expressions.

Key words: the subject, the subject of a prototype, semantic analysis, poetic text, descriptive expression

УДК 81'246.1: 811.16+ 811.111

Ольга МІСЕЧКО

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ДОСВІД СПІЛЬНОГО ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПРОЕКТУ

У статті стисло описується хід реалізації в Україні спільного польсько-українського проекту "Розвиток міжкультурної компетентності засобами англійської мови" (коротко – DICE). У центрі уваги знаходяться такі проблеми, як структура міжкультурної комунікації, використання англійської мови як мови міжнародного спілкування ('lingua franca'), диференціація функцій англійської мови як мови міжнародного спілкування та як мови англомовної країни, співвідношення міжкультурної комунікації та культурної самоідентифікації, наведення культурних мостів. Аналізуються відповіді студентів на питання, пов'язані з цими проблемами, та виконання культурознавчих завдань.

Ключові слова: культура; комунікація; міжкультурна комунікація; проект DICE; мова міжнародного спілкування; мова культури країни, що вивчається; вивчення англійської мови; внутрішньокультурна і міжкультурна компетентність.

В умовах неспинного зростання темпів глобальної інтеграції в усіх сферах життєдіяльності сучасного світу загострюється